

Erfarenhetsåtervinning

Barnkonsekvensanalys - Egen provhantering vid
provtagning för Covid-19

Innehållsförteckning

Bakgrund och syfte	3
Del 1 – Om barnkonsekvensanalyser	3
1.1 Barnkonventionen	3
1.2 Om barnkonsekvensanalyser	4
1.2.1 Barnkonsekvensanalys vs Prövning av barnets bästa	4
1.2.2 Genomföra en barnkonsekvensanalys/prövning av barnets bästa	4
1.2.3 Hur omfattande bör analysen vara?	5
1.3 Stöd och mallar	6
Del 2 – Utvärdering och vidare arbete	8
2.1 Utvärdering av arbetsupplägg	8
2.1.1 Analysens upplägg	8
2.1.2 Samtal med barn	8
2.2 Hur bör Inera arbeta vidare?	9
Referenser	10

Bakgrund och syfte

Egen provhantering är en tjänst inom 1177 som möjliggör för invånare att själva beställa och planera sina provtagningar online. Vissa prov som erbjuds via tjänsten tillåter invånare att ta proverna själva, en så kallad egenprovtagning. År 2020 vidareutvecklades Egen provhantering till att inkludera test för covid-19 och i samband med detta ökade andelen vuxna och barn som beställde prov via tjänsten explosionsartat. Samtidigt som gruppen barn började utgöra en allt större andel av Egen provhanterings användare, var det ovisst hur barn faktiskt upplevde och använde sig av tjänsten. De som arbetar med att driva och utveckla tjänsten kände således ett behov att få svar på frågor som *Är tjänsten lättanvänd för barn eller krävs hjälp från en vuxen? Är den tillgängliga informationen som instruerar hur en egenprovtagning går till lätt att tolka? Hur vill barn själva använda tjänsten? Uppfylls barns rättigheter vid användandet av tjänsten?* Därför fattades beslut om att genomföra en barnkonsekvensanalys (BKA) på tjänsten hösten 2021. Syftet med analysen var att låta barn få komma till tals och kartlägga hur barn upplever tjänsten vid provtagning för covid-19. Resultatet från analysen har sammanställts i rapporten *BKA Egen provhantering vid provtagning för covid-19*.

Syftet med denna rapport är att kortfattat sammanställa våra lärdomar från den genomförda barnkonsekvensanalysen av Egen provhantering. Rapporten består av två delar. Den första delen sammanställer fakta och tips kopplat till barnkonsekvensanalyser som vi har samlat på oss under arbetets gång. Den andra delen sammanställer vår utvärdering kring det utförda arbetet och hur Inera kan arbeta vidare med barnkonsekvensanalyser. Rapporten kan användas som en utgångspunkt för personer inom Inera som funderar på eller har fattat beslut om att genomföra en barnkonsekvensanalys.

Del 1 – Om barnkonsekvensanalyser

1.1 Barnkonventionen

År 1989 antogs FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) av FN:s generalförsamling. Konventionen innehåller föreskrifter om mänskliga rättigheter för barn och syftar till att ge barn världen över rätt att behandlas med respekt och att uttrycka sin mening. Konventionen ska också skydda barn mot vanvård, utnyttjande och övergrepp. I januari 2020 blev barnkonventionen svensk lag. Detta innebär att stat, regioner, kommuner samt privata företag som utför tjänster som berör barn åt staten är skyldiga att säkerställa de rättigheter som definieras i konventionen (Barnombudsmannen, 2021).

Barnkonventionen består av totalt 54 artiklar innehållande bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn. I konventionen definieras barn som varje människa under 18 år. Fyra artiklar i konventionen anses vara fundamentala och styr tolkningen av de övriga artiklarna i konventionen. Dessa artiklar kallas för konventionens grundprinciper och utgörs av artikel 2, 3, 6 och 12 (Barnombudsmannen 2021). Grundprinciperna presenteras i kortform nedan:

- **2 §** Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.
- **3 §** Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.
- **6 §** Alla barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling.
- **12 §** Barnet har rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som rör det. Barnets åsikt ska tillmätas betydelse i förhållande till ålder och mognad. Barnet ska ha möjlighet att höras antingen direkt eller genom en företrädare. Artikeln ger inte barnet rätt till självbestämmande.

1.2 Om barnkonsekvensanalyser

FN rekommenderar att vid alla beslut, förändringar och frågor som direkt eller indirekt rör barn bör en prövning av barnets bästa genomföras. En vanlig metod för att pröva barnets bästa är med hjälp av en barnkonsekvensanalys. Syftet med en barnkonsekvensanalys är att lyfta barns behov och att med utgångspunkt i barnets rättigheter analysera hur barn påverkas i ett visst ärende (Barnombudsmannen, u.å.a).

FN:s definition av barnets bästa lyder (SKR 2018):

1. En materiell rättighet: det vill säga att barnet har rätt att få sitt bästa bedömt och beaktat när olika intressen vägs mot varandra.
2. En rättslig tolkningsprincip: om det finns fler tolkningsmöjligheter ska den tolkning väljas som mest verkningsfullt tillgodoser barnets bästa.
3. Ett tillvägagångssätt: beslutsprocessen ska innehålla såväl positiva som negativa konsekvenser för barnet och av beslutsmotiveringen ska det framgå hur hänsyn tagits till barnets bästa

1.2.1 Barnkonsekvensanalys vs Prövning av barnets bästa

Arbetsätten för en barnkonsekvensanalys och en prövning av barnets bästa är snarlika. Barnombudsmannen har övergått från begreppet barnkonsekvensanalys till att istället prata om prövning av barnets bästa eftersom detta begrepp är något bredare. Enligt Barnombudsmannen är det viktiga inte vad man kallar prövningen, utan att arbetet genomförs vid varje åtgärd som rör barn (Barnombudsmannen 2018).

1.2.2 Genomföra en barnkonsekvensanalys/prövning av barnets bästa

En barnkonsekvensanalys består av ett arbetssätt som på ett systematiskt sätt synliggör barnens bästa (Barnombudsmannen u.å.b). Det finns ingen entydig metod för hur en barnkonsekvensanalys ska genomföras eller hur omfattande arbetet bör vara. Istället bör varje organisation pröva sig fram för att på så vis formulera egna riktlinjer baserat på vad som fungerar bäst i den egna verksamheten (SKR 2018).

Barnombudsmannen förespråkar att följande sju steg alltid bör bearbetas i en barnkonsekvensanalys men att arbetet med respektive steg kan vara mer eller mindre omfattande (Barnombudsmannen u.å.c).

1. Beskriv ärendet där beslut ska fattas.
2. Lyssna till barnet eller barnen.
3. Inhämta kunskap.
4. Låt barnkonventionen vägleda.
5. Ta fram handlingsalternativ och analysera konsekvenser.
6. Bedöm barnets bästa och fatta beslut.
7. Återkoppla och utvärdera.

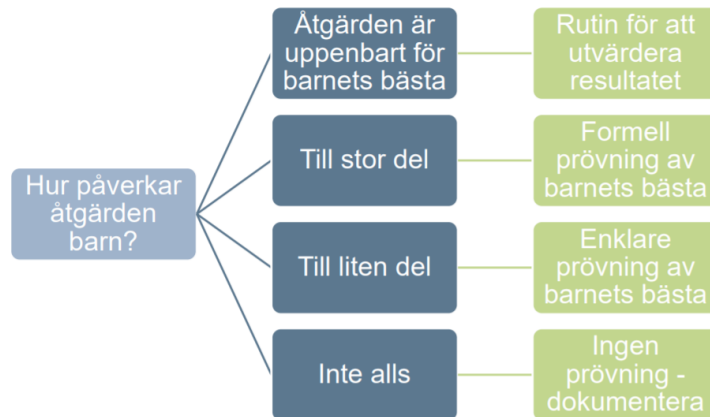
Prövningen kan antingen gälla det enskilda barnet, barn som grupp eller gruppen barn i allmänhet (Barnombudsmannen, u.å.a).

Målet är att barnkonsekvensanalyser ska vara en naturlig del av det ordinarie arbetet inom allt beslutsfattande som direkt eller indirekt rör barn. Helst bör en barnkonsekvensanalys genomföras inför större förändringar och på så sätt förutspå vilka konsekvenser en viss handling eller beslut får för barn (SKR 2018).¹ En barnkonsekvensanalys är till exempel lämplig att göra vid större förändringar så som omställningar i verksamheter, byggnationer av bostadsområden samt författande av nya policys. Analysen bör involvera olika grupper av barn, exempelvis barn med varierande funktionsnedsättningar, av olika etnicitet, i olika åldrar och olika kön (SKR 2018).

1.2.3 Hur omfattande bör analysen vara?

Barnombudsmannen har tagit fram en guide som kan användas som stöd för att avgöra hur omfattande barnkonsekvensanalysen/prövning ska vara. Guiden presenteras i figur 1 nedan.

¹ I barnkonsekvensanalysen som genomfördes inom Egen provhantering användes analysen snarare som ett verktyg för en nollmätning. Nollmätningen innebar i att det dåvarande läget utvärderades och att insikterna från utvärderingen sedan kommer användas som ett underlag till framtida beslut och till att bedöma hur tjänsten kunde fortsätta arbetet med att ta hänsyn till barns bästa.

Figur 1: Guide för att avgöra omfattningen av en kommande BKA/prövning av barnets bästa.

1.3 Stöd och mallar

Följande mallar och exempel på tidigare genomförda analysen användes som stöd och vägledning i arbetet.

Kategori	Beskrivning	Länk
Barnkonventionen	Barnombudsmannen Beskrivning av barnkonventionen	https://www.barnombudsmannen.se/barnkonventionen/
Barnkonventionen	VGR – Webbutbildning barnkonventionen	https://www.vgregion.se/regional-utveckling/verksamhetsomraden/manskliga-rattigheter/barnets-manskliga-rattigheter---barnkonventionen/genomforande-av-barnkonventionen-i-vgr/webbutbildning/
BKA/prövning av barnets bästa	Barnombudsmannen - Stödmaterial för att genomföra en BKA/prövning	https://www.barnombudsmannen.se/contentassets/064db24346a24faaaccf97462a60abce/provning-av-barnets-basta---slutversion-25-september-2018_ksf_2.pdf
BKA/prövning av barnets bästa	Barnombudsmannen - Modell för BKA/prövning	https://www.barnombudsmannen.se/contentassets/064db24346a24faaaccf97462a60abce/barnkonsekvensanalys_uppna-kvalitet-i-beslut-som-ror-barn-och-unga.pdf
BKA/prövning av barnets bästa	SKR – Prövning av barnets bästa	https://skr.se/download/18.5627773817e39e979ef383cc/1642163088698/7585-619-3.pdf

Tidigare arbeten	VGR – Prövning av barnets bästa gällande digitala vårdmöten	https://alfresco-offentlig.vgregion.se/alfresco/service/vgr/storage/node/content/workspace/SpacesStore/82f9f756-0d83-4b6b-8b63-b33476b67b26/Pr%C3%B6vning%20och%20analys%20barnets%20b%C3%A4sta_digitala%20v%C3%A5rdm%C3%B6ten%20VGR.pdf?a=false&guest=true
Tidigare arbeten	Region Uppsala – BKA journal via nätet	https://inera.atlassian.net/wiki/spaces/OIJ/pages/436967269/Barns+journal+via+n%C3%A4tet
Tidigare arbeten	Folkhälsomyndigheten – BKA innan övergång till fjärrundervisning	https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/10f529408e1f40669443cd7a4fe7e4cd/barnkonsekvensanalys-innan-overgang-fjarr-distansundervisning.pdf
Barns medverkan i arbeten	Socialstyrelsen - Barns medverkan i Socialstyrelsens arbeten. Ett stödmaterial för att inhämta barns kunskaper och erfarenheter	https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2020-6-6858.pdf

Del 2 – Utvärdering och vidare arbete

Följande del av rapporten består av en utvärdering av arbetet som bedrivits i samband med Barnkonsekvensanalysen av Egen provhantering vid provtagning för covid-19.

2.1 Utvärdering av arbetsupplägg

2.1.1 Analysens upplägg

Det första steget i arbetet involverade att läsa på om barnkonventionen, teori om barnkonsekvensanalyser och tidigare genomförda analyser. Eftersom det inte fanns några exempel på genomförda barnkonsekvensanalyser inom Inera valde vi att utgå från VGR:s barnkonsekvensanalys *Prövning av barnets bästa gällande digitala vårdmöten*.

Tips:

- Vi fokuserade lite väl mycket på att efterlikna VGR:s mall, istället för att fokusera på vad som var relevant för oss att analysera och dokumentera. Vårt tips är att inte låsa er till en specifik mall. Välj istället ut vilka delar som är relevanta för ditt ärende.
- Arbetet behöver inte alltid vara omfattande. Är målet att bedöma barnets bästa inför ett kommande beslut där barn berörs i hög utsträckning är det förmodligen lämpligt med en grundlig analys. I andra fall kan det räcka med att sammanställa en kortare analys på en sida. Huvudsaken är att frågan om barnets bästa lyfts fram och betraktas. Bedöm på förhand vad som är målet med analysen och bestäm utifrån det hur omfattade arbetet behöver vara.

2.1.2 Samtal med barn

I detta arbete samlades synpunkter från barn in på två olika sätt, dels via ett besök på en drive-in provtagningsstation, dels via ett besök hos en skolklass i årskurs 8. På provtagningsstationen ställdes ett fåtal snabba frågor kring hur barnen upplevde beställningen av sitt covidprov. Hos skolklassen fördes diskussioner i smågrupper där eleverna fick chansen att ge sina synpunkter på bland annat informationen kopplad till egenprovtagning på 1177.se. Besöket hos skolklassen bidrog med mest insikter till denna analys eftersom det skapade möjlighet att diskutera med barnen på en djupare nivå.

Tips:

- Tänk efter vad du vill ha för svar och välj metod efter det. Vill du ha korta, snabba svar lämpar sig enkäter eller kortintervjuer. Vill du ha mer djuplodade svar är gruppintervjuer eller singelintervjuer mer passande.
- Vid samtal med barn är det viktigt att skapa en miljö som barnen känner sig trygga i. Inför våra besök informerade vi barn och vårdnadshavare om vad vi skulle samtala om, vad samtalen skulle användas till samt att deltagandet var frivilligt och anonymt. Ytterligare en strategi för att skapa en så kravlös atmosfär som möjligt var att strunta i att spela i samtalen.

- Gör en riskbedömning inför samtalen. Inför våra samtal diskuterade vi bland annat om det fanns några frågor som kunde upplevas känsliga av vissa barn. Håll dig till ämnet och undvik att prata med barn som ensam vuxen i rummet. Läs Socialstyrelsens rapport *Barns medverkan i Socialstyrelsens arbeten - Ett stödmaterial för att inhämta barns kunskaper och erfarenheter*.
- Fundera på om vårdnadshavares samtycke krävs. Vår hållning var att om barnen var under 15 år så krävdes vårdnadshavarnas samtycke. 15-årsgränsen baserades på Socialstyrelsens rapport. På provtagningsstationen fick vi vårdnadshavares och barns samtycke muntligt. Inför skolklassbesöket skickade elevernas lärare ut information om studien och bad vårdnadshavare meddela om de inte ville att sina barn eller om barnen själva inte ville delta i studien. För att undvika att hantera personuppgifter valde vi att inte låta barn och vårdnadshavare skriva under formulär som vi sedan samlade in.
- Tänk efter om vårdnadshavares närvaro är nödvändig. Vissa av barnen på provtagningsstation (där föräldrar närvarande under samtalen) vände sig gärna till sin förälder och lät föräldern svara på frågan istället för att tänka efter själv. Samtidigt kan vårdnadshavares närvaro utgöra en trygghet, speciellt för yngre barn.
- Sträva efter att inkludera olika grupper av barn, till exempel olika kön, olika åldrar, olika socio-ekonomisk bakgrund osv.
- Om möjligt, ge barnen en gåva som tack för deras medverkan.
- Fundera på om det kan vara relevant att även prata med det sociala nätverket: till exempel föräldrar, experter eller andra berörda inom ärendet (detta gjorde inte vi). Även om det är viktigast att låta barn få komma till tals kan deras input också bidra med insikter.

2.2 Hur bör Inera arbeta vidare?

Eftersom Inera utvecklar och förvaltar tjänster som används av barn är det viktigt att barnkonsekvensanalyser/prövning av barns bästa utgör en naturlig del av Ineras ordinarie arbete. Personer som arbetar med att fatta beslut eller genomföra åtgärder som direkt eller indirekt rör barn bör alltid reflektera kring om och hur barn kan påverkas.

För att skapa en arbetsmiljö där anställda är medvetna om barnkonventionen och vikten av att ta hänsyn till barns rättigheter borde Inera sträva efter att en grundläggande kunskap inom ämnet genomsyrar organisationen. Webbutbildningar, checklistor, mallar och exempel på tidigare genomförda barnkonsekvensanalyser (både enkla och mer omfattande prövningar) bör tas fram och finnas lättillgängliga för anställda. För att säkerställa en trygg miljö för barn som involveras i Ineras framtida arbeten borde Inera sammanställa riktlinjer på vad som är viktigt att tänka på när man arbetar med barn, till exempel att när samtycke från vårdnadshavare behövs, hur man bäst bemöter barn etc.

Referenser

Barnombudsmannen (2021) ”Det här är barnkonventionen” [Online]. Tillgänglig:
<https://www.barnombudsmannen.se/barnkonventionen/om-barnkonventionen/> [Använd 09 11 2021].

Barnombudsmannen (2018) ”Frågor och svar webbseminarium. Prövning av barnets bästa, 19 september 2018”. Tillgänglig:
<https://www.barnombudsmannen.se/contentassets/1dc8fae2a88a408b83b66d9cf33287f1/fragor-och-svar-provning-av-barnets-basta-19-september-2018.pdf>

Barnombudsmannen (u.å.a) ”Uppnå kvalitet i beslut som rör barn och unga”. Tillgänglig:
https://www.barnombudsmannen.se/contentassets/064db24346a24faaac9f97462a60abce/barnkonsekvensanalys_uppna-kvalitet-i-beslut-som-ror-barn-och-unga.pdf.

Barnombudsmannen (u.å.b) ”Göra en prövning av barnets bästa” [Online]
<https://www.barnombudsmannen.se/stod-och-verktyg/genomfora-barnkonventionen/provning-av-barnets-basta/gor-en-provning-av-barnets-basta/> [Använd 10 11 2021].

Barnombudsmannen (u.å.c) ” Prövning av barnets bästa. Ett stödmaterial för beslutsfattare och tjänstepersoner”
https://www.barnombudsmannen.se/contentassets/064db24346a24faaac9f97462a60abce/provning-av-barnets-basta---slutversion-25-september-2018_ksf_2.pdf

SKR (2018). Prövning av barnets bästa. <https://webbutik.skr.se/sv/artiklar/provning-av-barnets-basta.html> (PDF...) Hämtad [2021-10-18]